

Тема 5. СОЦІАЛЬНІ НЕБЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТ ВІД НИХ

План

- 5.1 Соціальні небезпеки, їх причини та класифікація
- 5.2 Прогнозування соціальних небезпек
- 5.3 Хімічні залежності
 - 5.3.1 Наркотична залежність
 - 5.3.2 Алкоголізм
- 5.4 Ігроманія як вид нехімічної залежності
- 5.5 Види психічного впливу на людину і захист від них
- 5.6 Соціальні небезпеки, пов'язані з фізичним насильством і захист від них
 - 5.6.1 Сексуальні насильства та захист від них
- 5.7 Правові основи самооборони
 - 5.7.1 Технічні засоби захисту і самооборони
- 5.8 Агресія, спрямована на себе

5.1 Соціальні небезпеки, їх причини та класифікація

Небезпеки соціального характеру — це несприятливі процеси і явища, що виникають між людьми в суспільстві, становлять загрозу для життя та здоров'я людей, їхнього майна, прав і законних інтересів. Носіями соціальних небезпек завжди є люди або соціальні групи. Особливість соціальних небезпек полягає в тому, що вони завжди загрожують великій кількості людей, навіть якщо конкретно спрямовані проти однієї особи.

Наприклад, наркозалежна людина, тягне за собою своїх рідних і близьких людей, прирікаючи їх на страждання, втрату роботи, бідність та інші зі соціальні загрози. Головними передумовами появи соціальних небезпек є недосконалість людської природи, а також соціально-економічні процеси, які мають місце у суспільстві на даному історичному етапі розвитку.

Соціальні небезпеки та загрози є найбільш складними з точки зору прогнозування їх виникнення та можливих наслідків, адже вони включають до себе дії самих різноманітних соціальних сил: груп, прошарків, партій, рухів, угруповань, національних утворень тощо. До соціальних небезпек належать дії злочинних угруповань та окремих осіб, політичний та релігійний тероризм, екстремізм та націоналізм, а також недосконалі економічна та соціальна політика. Суттєві небезпеки приховані у порушенні прав та свобод громадян, деструктивному впливі інформаційних систем на свідомість людей, у загальному зниженні рівня культури, науки, освіти та виховання. Часто передумовою або джерелом соціальних конфліктів, які формують небезпеки, виступає дефіцит матеріальних, моральних чи інших цінностей, нерівність соціальних груп, утиск національних інтересів.

Соціальні небезпеки досить численні і різноманітні та можуть бути класифіковані за рядом ознак (рис. 5, 6).

Рисунок 5 — Види соціальних небезпек

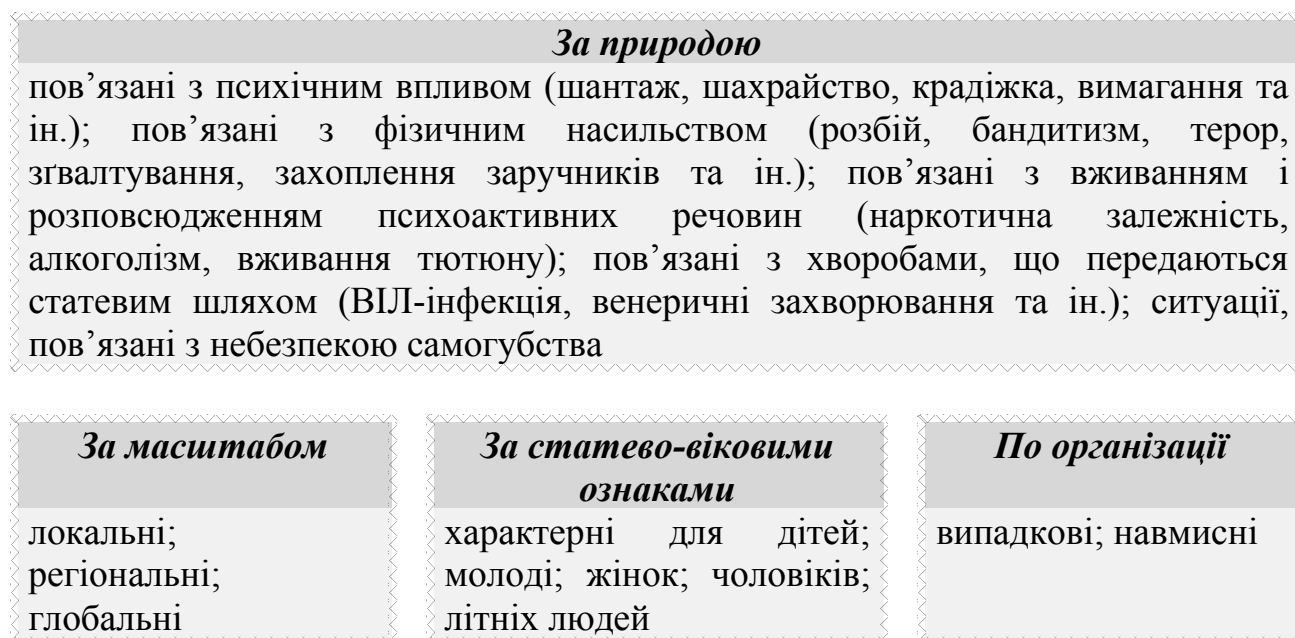

Рисунок 6 — Класифікація соціальних небезпек

Соціальні небезпеки, пов'язані з фізичним насильством і психічним впливом на людину, як правило, є кримінальними злочинами та підлягають розгляду з позиції кримінального права.

5.2 Прогнозування соціальних небезпек

Соціальні небезпеки можуть виникати раптово, але якщо уважно вивчати природу їх походження, то можна заздалегідь побачити ознаки її утворення і уникнути її. Нижче наведено неповний перелік ознак, які вказують на накопичення небезпечних факторів, які можуть трансформуватись у соціальний конфлікт із застосуванням насильства та зброї:

- Значне погіршення соціально-економічного становища населення (зростання цін, дефіцит товарів, незадоволений попит, високий рівень безробіття, зупинка або банкрутство великих підприємств та ін.).
- Збільшення агресивної риторики, різких оцінок по відношенню до влади.
- Поява чуток (про конфлікти, погрози, можливі погроми, зловживання в органах влади і т.п.).
- Поява гострих публікацій у пресі, листівок, виступів провокаційного характеру.
- Несподівані та інтенсивні кадрові зміни на різних рівнях державної влади.
- Розкол в керівництві, взаємні нападки і звинувачення, скандали та викриття в ЗМІ.
- Збільшення частоти зустрічей радників високопосадовців з лідерами радикальних організацій.
- Організація пікетів, страйків, маніфестацій, мітингів, спрямованих проти органів управління, осіб іншого етнічного походження, релігійної конфесії.
- Різде збільшення кількості радикальних, опозиційних, націоналістичних видань, передач, публікацій, які підривають довіру населення до органів влади.
- Поширення заворушень, конфліктів між молоддю різних етнічних груп.
- Поява організацій, партій, що претендують на захоплення влади.
- Акти терору щодо громадських діячів, посадових осіб, членів їх родин, розгром приміщень неугодних організацій, видань.
- Поява в регіоні збройних груп і формувань, які не підпорядковують трудящих органам влади. Проведення неформальними групами воєнізованих стрільб, тренувань.
- Масова скупка медикаментів і продуктів харчування.
- Спроби захоплення урядових установ, вузлів зв'язку, інших важливих об'єктів.

Одночасне збільшення кількості вищезазначених індикаторів в одному місці відповідає збільшенню ймовірності (ризик) виникнення серйозної небезпечної ситуації соціального характеру. Тому своєчасне виявлення і справедливе вирішення перерахованих соціальних проблем є запорукою запобігання виникненню та розвитку соціальних небезпек.

5.3 Хімічні залежності

5.3.1 Наркотична залежність

Наркоманія - хворобливий потяг або пристрасть до наркотичних речовин, які можуть вживатися різними способами (ковтання, вдихання, внутрішньовенна ін'єкція) з метою досягти одурманеного стану або зняти біль. Термін «наркоманія» у медицині позначає хворобу, яка характеризується патологічним потягом до наркотичних речовин, що є причиною тяжких порушень функцій організму; у психології — потреба у вживанні будь-якого лікарського засобу або хімічних речовин для уникнення дискомфорту, який

виникає при припиненні вживання цих речовин, тобто залежність від хімічних речовин; у соціології — вид девіантної поведінки.

У наркоманії виділяють дві форми залежності:

- психічна залежність — стан організму, для якого характерною є патологічна потреба у вживанні лікарського засобу або хімічної речовини з метою уникнення порушень психіки чи дискомфорту, які виникають при припиненні вживання речовини, що викликала залежність, але без соматичних явищ абстиненції;
- фізична залежність — стан, для якого характерним є розвиток абстиненції при припиненні вживання речовини, яка викликала залежність, або після введення її антагоністів.

Зупинись та поміркуй...

У деяких країнах законодавство дозволяє продаж та вживання так званих «легких» наркотичних або психоактивних речовин. В Україні також є окремі політичні діячі, які вважають дану практику прийнятною і для нашої країни. Які негативні наслідки соціального характеру на вашу думку можуть виникнути при вільному продажі психоактивних речовин?

Процес розвитку наркотичної залежності, а також викликані цим зміни особистості, включає до себе чотири послідовних етапи.

Перший етап умовно називається «перші дослідження». Для цього етапу характерні наступні риси: природна цікавість, бажання «просто спробувати»; активний пошук нових видів одурманювання; невміння сказати «Ні»; труднощі з розумінням власних меж; потрапляння під вплив різних міфів про наркотичні хімічні речовини; страх уславитися «білою вороною» або «маминим синочком» у компанії однолітків; неусвідомлене або усвідомлене бажання уникнути складнощів життя; недбайливе ставлення до себе, до свого життя; бажання зробити своє життя цікавим і наповненим; незнання того, як насправді діють наркотики на психіку та організм людини.

Після етапу перших досліджень приблизно 50% людей повністю припиняють вживання наркотичних засобів, а інші — продовжують їх вживання, що веде до наступного етапу розвитку наркотичної залежності.

Другий етап, який ще має назву «рожевий» період вживання, можна характеризувати фразою «починає подобатись». Для даного етапу характерним є: повністю усвідомлене бажання отримувати «приємні» відчуття за допомогою наркотичних речовин; заплановане вживання наркотичної речовини та пошук логічних виправдань своїм діям; пошук «відповідної» компанії, наркотичні речовини стають необхідним атрибутом веселощів і відпочинку. У цьому періоді наркотична речовина починає використовуватись у якості: засобу проти «комплексів» та від стресу, способу спілкування і супутника статевих відносин.

У осіб, які досягли цієї стадії спостерігається зростання необхідної для отримання потрібних відчуттів дози. Оскільки залежність — це хвороба звикання, то на цьому етапі організм наркозалежної людини вже звикає до певної дози і тому, якщо вона продовжує вживати наркотичну речовину, виникає потреба переходу з менших доз на більші та з менш сильних речовини на більш сильні. Якщо людина не зупиняється на цьому етапі, починається наступна стадія залежності.

На третьому етапі у наркозалежної особи починають виникати проблеми, і цей період називається «період «заперечення». Для нього характерно те, що у залежної людини з'являються проблеми зі здоров'ям (похмілля, ломка, неприємні відчуття після вживання, інфекційні захворювання на фоні ослабленого вживанням наркотичної речовини імунітету); вона втрачає контроль над власною поведінкою, що проявляються у вигляді травм, насильства, кримінальних правопорушень; нерозбірливість у статевих стосунках призводить до венеричних захворювань, небажаної вагітності, проблем у взаєминах); виникають сварки у родині, проблеми з навчанням, роботою, фінансові труднощі (борги, продаж речей, постійний пошук грошей), конфлікти з друзями. Основне коло спілкування людини на цьому етапі — наркозалежні особи. Починаються перші конфлікти з законом.

Саме на цьому етапі виникає стійка фізична залежність, наркотична речовина вже не приносить бажаного задоволення, а вживається лише для приведення організму в нормальний стан. Але людина ще не пов'язує свої проблеми і залежністю, а навіть навпаки — проблеми, що виникають, слугують виправданням подальшого вживання наркотичної речовини. Припинити вживання на цій стадії самостійно вже практично неможливо, необхідна допомога фахівців. Продовження вживання обов'язково веде до переходу на наступний етап залежності.

Основною ознакою четвертого етапу є те, що вживання наркотичної речовини стає метою головною, та чи не єдиною, метою людини, умовно цей етап позначити одним словом «дно». Для цього етапу характерними є такі ознаки: вживання заради вживання; постійна потреба у наркотичній речовині; використання надзвичайних заходів в пошуках нової дози; повне руйнування моральних цінностей; апатія та небажання жити, втрата сенсу існування, що часто призводить до спроб самогубства. У наркозалежної людини на цьому етапі виникають дуже серйозні проблеми зі здоров'ям, виникають тяжкі і невиліковні хронічні захворювання. Відбувається повний розрив зв'язків з родиною, друзями, суспільством. Якщо на даному етапі наркозалежна людина не зупиняється — вона помирає.

5.3.2 Алкоголізм

Алкоголь — речовина із сильною психотропною дією, яка впливає на психіку та поведінку людини. У малих дозах алкоголь викликає збудження, яке проявляється піднесеним настроєм, відчуттям радості, бажанням веселитися,

однак у великих дозах алкоголь чинить виражену пригнічувальну дію на функції головного мозку. Згідно зі статистикою більшість людей, які померли від зовнішніх причин, травм і отруєнь, на момент смерті перебували в стані алкогольного сп'яніння.

Постійне вживання алкоголю призводить до важкого захворювання - алкоголізму (алкогольної залежності), в основною причиною якого є хронічне отруєння організму алкоголем, яке поступово формує психічну і фізичну залежність від спиртних напоїв, призводить до появи хвороб внутрішніх органів, порушення обміну речовин, функцій центральної та периферичної нервової системи, а також до психічної і особистісної деградації.

Хронічна інтоксикація організму алкоголем впливає на багато органів та систем. Алкоголь руйнує печінку, у результаті чого виникає запалення печінки — алкогольний гепатит, після якого починається відмирання великої кількості клітин печінки і розвивається цироз печінки — одна з частих причин загибелі хворих на алкоголізм.

Алкоголь ушкоджує підшлункову залозу, викликаючи гострий та хронічний панкреатит. Хворим на гострий панкреатит, у тому числі й алкогольний, необхідне термінове оперативне втручання, щоб зберегти життя хворому.

Алкоголь також вражає серце, викликає аритмії, є причиною підвищеного артеріального тиску (гіпертонії), порушує обмін речовин в клітинах серцевого м'яза, внаслідок чого частина клітин гине та розвивається міокардіодистрофія, яка проявляється зменшенням маси серця та порушенням його здатності до перекачування крові. Також алкоголь пригнічує імунну систему, тому хворі на алкоголізм люди часто хворіють на пневмонії, страждають від інфекційних хвороб і гнійних уражень шкіри.

Алкоголь поступово руйнує периферичну нервову систему, що проявляється характерною «ходою алкоголіка» — невпевненою повільною ходою, похитуваннями, тремтінням пальців рук.

Алкоголь дуже негативно впливає на статеві функції як чоловіків, так і жінок, призводить до пошкодження статевих клітин, у результаті чого народжуються діти з різними вадами як фізичного, так розумового розвитку, дуже часто із різними внутрішніми та зовнішніми вродженими каліцтвами.

Перші ознаки початку алкоголізму дуже важки виявити, але якщо у особи спостерігаються наступні ознаки, варто замислитись: часто виникає бажання випити і сп'яніти; з'являється звичка знімати напругу при виникненні будь-яких проблем за допомогою алкогольних напоїв; при вживанні алкоголю людина стає агресивною, скандальною, злою; через вживання алкоголю

виникають проблеми на роботі та вдома; вживання спиртних напоїв не залежить від часу доби — вранці, на роботі, за кермом автомобіля і т.п.

У розвитку алкогольної залежності лікарі виділяють три стадії, які за багатьма ознаками подібні до стадій розвитку наркотичної залежності.

Перша стадія алкоголізму це стадія психічної залежності. Для людини стає звичним вживати алкоголь з метою забути про неприємності та негаразди, полегшити контакт з іншими особами, розслабитися, при цьому людина постійно шукає привід і відповідну компанію, щоб випити. Втрачається контроль за кількістю випитого спиртного: почавши випивати, людина не може зупинитися і досягає стану сильного сп'яніння. У цій стадії у людини знижується поріг чутливості до алкоголю, тобто, щоб досягти бажаного рівня сп'яніння їй потрібно випити у 2-3 рази більше, ніж раніше. Зменшується або взагалі зникає блювотний рефлекс, який є захисним механізмом організму при отруєнні, у тому числі й алкоголем. У стані алкогольного сп'яніння людина перестає себе контролювати, часто робить необдумані вчинки, а пізніше не може згадати, що з нею відбувалося напередодні. Після зловживання алкоголем погіршується сон, псується настрій, відзначаються пітливість, серцебиття, а іноді — тремтіння рук.

Друга стадія алкоголізму характеризується наявністю фізичної залежності від алкоголю. Регулярне зловживання спиртними напоями призводить до змін багатьох біохімічних процесів в організмі, тому для його нормального функціонування стає необхідним регулярне споживання алкоголю. На цій стадії з'являються і закріплюються ознаки алкогольного похмільного синдрому — безлічі неприємних відчуттів (головний біль, нудота, пітливість, серцебиття, тривога, тремтіння пальців рук). Для того щоб полегшити цей стан людина знову вимушена вжити алкоголь — похмелятися. Так може повторюватися до декількох днів або навіть більше, виникають запої. При відсутності надходження алкоголю в організм у людини виникають психічні розлади, головний біль, спрага, втрата апетиту, м'язове тремтіння, дратівливість, агресія.

Саме з моменту появи похмільного синдрому людина є невиліковно хворою на алкоголізм. Єдиним заходом, за допомогою якого можна зупинити хворобу, є повна відмова від вживання алкоголю в будь-якому його вигляді.

На третій, найтяжчій стадії алкоголізму, розвивається деградація особистості. Людина стає байдужою до рідних та близьких, нехтує елементарними правилами моралі і етики, байдуже ставиться до своєї поведінки. У неї погіршується пам'ять, знижується інтелект. На цій стадії люди починають пити будь-що, аби рідина містила спирт. Вживання спиртних напоїв має щоденний характер або виражається в запої, які припиняються тільки в зв'язку з різким погіршенням стану здоров'я і часто потребують медичної

допомоги, без якої людина може померти. На цій стадії зміни, які відбулися у внутрішніх органах вже мають незворотній характер.

Багатьом знайома підступна дія алкоголю. Тож що ж робити, щоб не стати алкоголіком? Якщо у людини немає ознак алкоголізму, але вона вживає спиртні напої часто і багато — потрібно прийняти рішення скоротити кількість спиртного і приводів для випивки. Не потрібно втрачати контроль над ситуацією з-під контролю, уникати компаній, в яких прийнято вживати велику кількість спиртного, контролювати кількість вжитого алкоголю, не соромитись відмовлятися від пропозиції випити. Потрібно знайти інші (безалкогольні) способи: займіться спортом, творчістю, туризмом або іншою приємною справою.

Якщо у близької людини є ознаки алкоголізму — потрібно терміново звернутися до лікаря-нарколога, адже без кваліфікованої медичної допомоги дуже важко впоратися з цією хворобою. Для того, щоб вилікувати залежність від алкоголю, необхідні сучасні способи лікування і активне бажання самого хворого позбутися від хвороби. Для допомоги хворим на алкоголізм, а також іншими різновидами наркоманії існують спеціалізовані установи — наркологічні диспансери, до яких хворі можуть звернутися самостійно або за направленням інших фахівців.

У суспільстві поширений помилковий погляд на пиво, як слабоалкогольний напій, який не завдає ніякої шкоди здоров'ю. Але слабоалкогольний не означає безалкогольний, тому надмірне споживання пива також викликає звикання, як і будь-який інший алкогольний напій. Саме тому останнім часом фахівці широко обговорюють таке поширене явище, як пивний алкоголізм.

5.4 Ігроманія як вид нехімічної залежності

Ігроманія — ігрова залежність, в основі якої лежить патологічний потяг до азартних ігор (в казино, ігрових і комп'ютерних клубах). Ігроманія на сьогоднішній день представляє таку ж небезпеку, як алкоголізм і наркоманія. До групи ризику входять емоційні люди, з частими змінами настрою, багатою уявою. Ігроманія — це хвороба, яка з дуже складно піддається лікуванню. Виділяють наступні симптоми патологічного гравця:

- Зануреність у гру, одержимість заклопотаність нею (особа згадує про минулі ігри, планує майбутні ставки, думає про те, як знайти гроші на наступну гру).
- Граючи, особа відчуває збудження і підвищує ставки.

- Людина відчуває непереборні труднощі при спробах контролювати або перервати гру.
- Відчуває тривогу або роздратування при необхідності обмежити ставки або зупинити гру.
- Грає, щоб втекти від своїх проблем або підняти настрій.
- Обов'язково робить спроби відігратися на наступний день після програшу.
- Обманює членів сім'ї з метою приховати справжню ступінь своєї залежності від гри.
- Здійснює такі соціально-кримінальні дії, як вимагання, шахрайство, обман, злочинство, розтрата коштів сімейного бюджету або казенних грошей для участі у грі.
- перепозичає гроші у інших осіб, щоб розплатитися з вже наявними боргами, викликаними грою.
- При усвідомленні ігроманом своєї залежності і при спалахах відчаю можуть проявлятися ознаки суїцидальної поведінки.

Наявність чотирьох і більше перерахованих симптомів може свідчити про наявність залежності від азартної гри. Більш того, вищевказані ознаки є характерними для осіб, які мають хімічні залежності від наркотичних засобів та алкоголю, що підтверджує тяжкість стану ігромана і обумовлює необхідність його лікування від цієї форми нехімічної залежності.

5.5 Види психічного впливу на людину і захист від них

Шантаж — злочин, що полягає в загрозі розголошення компрометованих відомостей (дійсних або помилкових) з метою домогтися якихось вигод. Шантаж, як небезпека, у першу чергу чинить негативний вплив у вигляді психологічного пригнічення.

Одним із способів шантажу є анонімні дзвінки по телефону. Анонімні дзвінки бувають непристойними, загрозливими, такими, що ображають або просто набридливими. Вони також можуть потрапити в розряд кримінальних дій. Є ряд рекомендацій, яких бажано дотримуватись при анонімному телефонному дзвінку:

- знімаючи трубку, не називайте себе, не повторюйте набраний номер, говорите тільки «Алло»;
- якщо голос вам незнайомий, ніколи не розповідайте нічого про себе і не кажіть, що ви один;
- якщо у вас встановлений автовідповідач, не записуйте свого імені і номера телефону, не кажіть, що вас немає вдома або що ви у відпустці, — автовідповідач повинен повідомляти тільки те, що в даний момент ви не можете підійти до телефону;
- якщо той, хто телефонує запитує ваше ім'я і номер телефону, поцікавтеся, хто саме та який номер йому потрібен;
- не повідомляйте і не відповідайте на будь-які питання до тих пір, поки не дізнаєтеся, хто дзвонить;

- якщо дзвінок вам неприємний, постарайтеся не демонструвати роздратування та не реагуйте на нього, також не рекомендується вступати у суперечку, оскільки особа, яка телефонує, тільки цього і чекає;
- якщо ж ви вступили у неприємну розмову або суперечку по телефону, постарайтеся записати її або дати послухати свідкам (членам родини, сусідам, колегам тощо);
- якщо анонімні дзвінки повторюються, зніміть трубку, але нічого не говорите: той, хто телефонує у справі напевно заговорить першим, тоді як анонім, швидше за все, повісить трубку;
- не починайте кричати у телефон, оскільки тим самим ви тільки спровокуєте нові дзвінки;
- якщо вам серйозно загрожують, напишіть заяву в поліцію для вжиття заходів.

Шахрайство, вимагання, крадіжка, пограбування — заволодіння державним, суспільним чи особистим майном шляхом обману, зловживання довірою або психологічного тиску на постраждалу особу. Людина, яка стала жертвою перерахованих вище злочинів, відчуває сильне психоемоційне потрясіння.

Як правило, віддаючи без заперечень те, що належить вам, ви тим самим зменшуєте ризик отримати тілесні ушкодження, такі дії можуть врятувати вас від подальшого насильства; проте покірність при таких вимогах аж ніяк не гарантує зниження такого ризику.

Самі грабіжники часто не заперечують такої долі для своїх жертв, тому знання наступних правил самозахисту може бути єдиним шансом вийти з критичної ситуації:

- бути готовим віддати належну вам річ, щоб уникнути фізичного насильства, потрібно пам'ятати — купити можна все, але не життя;
- без необхідності не носити на собі цінних речей;
- намагатися прикривати прикраси, якщо вони справляють враження або є достатньо вартісними;
- повертаючись додому, не ходити закутками, уникати неосвітлених, безлюдних місць і підземних переходів;
- триматися середини тротуару, щоб вас не зміг застати зненацька той, хто ховається в дверному отворі, в кущах або в провулку;
- не користуйтеся послугами незнайомих водіїв;
- завжди йти назустріч руху, щоб автомобіль, або інший вид транспорту, не зміг під'їхати до вас ззаду;
- якщо погрожують із пригальмованої поряд машини, голосно кричати і бігти у протилежну руху сторону;
- носити сумочку притиснутою до тіла і пам'ятати: якщо хтось вихоплює її, — віддавати не роздумуючи;
- на всякий випадок носити ключі, гаманець і кредитні картки в кишені, а готівкові гроші розкладати по різних (краще - внутрішнім) кишеням;

- на вулиці краще не користуватися музичним плеєром (особливо у вечірній час) — музика у навушниках не дасть почути кроки та інші підозрілі звуки;
- повертаючись додому пізно, домовтеся, щоб вас зустріли, або візьміть таксі;
- завжди просити водія почекати до тих пір, поки ви не увійдете до будинку;
- користуючись телефонами-автоматами, по можливості стояти обличчям до вулиці і звертати увагу на будь-які підозрілі речі; не класти сумку або гаманець на апарат;
- якщо ви досить регулярно гуляєте, бігаєте або катаєтесь на велосипеді, періодично змінювати маршрут і час прогулянки;
- якщо вам здається, що вас переслідують, перейдіть декілька разів через дорогу і подивіться, чи виконала підозріла особа те ж саме;
- щоб відлякати переслідувача, підійміть гучний крик або скористайтесь кишеньковою сиреною;
- якщо група людей зупиняє вас і звертається з питанням типу «Вогнику не бракуватиме?», «Котра година?» або пропозиціями «Витягни щасливий квиток», «Вгадай наперсток», продовжуйте рух, на ходу відповідаючи, що не ви палите або що у вас немає того, про що вас запитують. Таким чином ви завадити оточити вас, втягнути в якусь авантюру і дасте зрозуміти, що не злякалися.
- Не упускайте з виду нічого, що могло б означати небезпеку.

5.6 Соціальні небезпеки, пов'язані з фізичним насильством і захист від них

Розбій — напад з метою заволодіння державним, громадським або особистим майном, поєднаний із насильством (або загрозою насильства), небезпечним для життя і здоров'я особи, яка зазнала нападу.

Бандитизм — це організація озброєної банди з метою нападу на державні та громадські установи або на окремих осіб, а також участь в таких бандах і здійснених ними нападах. До ознак організованої злочинності можна віднести наступні:

- дві або більше осіб, об'єднаних для вчинення злочинів матеріально корисливої спрямованості;
- наявність внутрішньогрупової ієрархії, певні жорсткі норми поведінки;
- наявність власної матеріально-технічна база, куди входять грошові кошти, засоби пересування та зв'язку, озброєння;
- наявність каналів для «відмивання» грошей;
- ознаки корупції, а саме — зв'язки з представниками органів влади та врядування, які діють (або не діють) в інтересах даного угруповання;
- розділ сфер впливу між окремими групами за територіальною або галузевою ознакою.

Організована злочинність в господарській сфері проявляється у постачанні незаконних товарів та послуг (зброя, торгівля людьми, алкоголь, наркотичні засоби, виробництво і збут порнографічних матеріалів та ін.), контрабандний імпорт або експорт високоприбуткових товарів, металів, енергетичних ресурсів, сировини.

Різновидом організованої злочинності вважається **рекети**. «Рекети» у перекладі з англійської мови означає шантаж, вимагання, сумнівне джерело доходів або організацію, засновану для отримання доходів шахрайським шляхом за допомогою хабарів або залякування. Рекетири на відміну від простих вимагачів діють не від свого імені, а від імені будь-якої організації. Небезпеку створює навіть лише сам фактор організованості, який паралізує волю людини — жертви посягання. Рекети виникає в тому випадку, якщо складаються стосунки між «данниками» і тими, хто стягує данину (плату за «заступництво», захист, свого роду дозвіл на те, щоб займатися певною діяльністю).

Іншим варіантом є **рейдерство** — силове недружнє поглинання підприємства проти волі його власника та/або керівника. Процес, пов'язаний з рейдерством, називається «рейдерське захоплення».

Протидія організованій злочинності є набагато складнішим завданням, ніж боротьба із загальнокримінальною злочинністю. Стратегічними завданнями боротьби з організованою злочинністю, крім ліквідації організованих злочинних формувань і відшкодування збитку від їх діяльності, є усунення причин та умов, що сприяють формуванню злочинних угруповань, їх роз'єднання, зменшення сфери їх впливу, утруднення втягнення у злочинну діяльність нових осіб тощо. Крім виявлення безпосередніх виконавців важливим завданням є встановлення особистості лідерів злочинних формувань і залучення їх до відповідальності. Складовими заходів боротьби із організованою злочинністю також є суворий фінансовий контроль з боку держави, що ускладнює або унеможливорює операції з легалізації злочинних доходів, використання злочинних капіталів, а також антикорупційні заходи, спрямовані на очищення правоохоронних органів та інших державних структур від осіб, які сприяють організованим злочинним формуванням.

Напад на людину — це екстремальна ситуація, яка полягає у ворожих діях будь-кого і супроводжується небезпекою отримання тяжких тілесних ушкоджень, зґвалтування, пограбування. Кращий спосіб захисту від нападу для будь-якої особи — втекти при першій можливості. Якщо втекти не можна, то необхідно використовувати для оборони будь-які існуючі методи і засоби.

Але все ж краще попередити напад, для чого, особливо у вечірній та нічний час, потрібно дотримуватись наступних порад:

- уникати нічних подорожей, прогулянок на самоті в малолюдних місцях
- не ходити по темних вулицях і прохідним дворам, пустирях, новобудовах.
- одягатися непримітно і зручно, не демонструвати коштовності та дорогі прикраси, не надягати взуття на високих підборах.

- завжди мати при собі дозволений засіб самозахисту (газовий балончик, кишенькову сирену)
- увійшовши в темний під'їзд і побачивши незнайомця, можна обернутися та гучно вимовити у напрямку у двірного отвору «Почекайте, я зараз вийду!».
- ніколи не сідати в машину для супроводу незнайомої людини до будь-якого місця
- не класти гаманець у прозорі сумки і пакети.
- зберігати гаманець в середньому відділі сумочки або у внутрішній кишені.
- уникати місць скупчення людей, заторів і товкучок.

Напади можливі й у громадському транспорті, особливо небезпечні поїздки у нічний час. Тому потрібно сідати ближче до інших пасажирів або до водія. Ніколи не залишайтеся у вагоні поїзду, з якого всі вийшли. Автобусні зупинки і залізничні станції також можуть виявитися небезпечними. Намагайтесь триматися добре освітлених місць та груп людей, уникаючи безладних скупчень народу.

Якщо ви вирішили скористатися послугами таксі, то бажано робити замовлення у відомої вам фірми, щоб знати тих, до кого ви звертаєтесь. Якщо вам потрібно замовити таксі в присутності сторонніх, намагайтесь зробити так, щоб вас не підслуховували. Запитайте у диспетчера, який номер буде у вашого автомобіля, з'ясуйте ім'я шофера. Краще подбати, щоб фірма повідомила водієві ваше ім'я: коли таксі під'їде, цю інформацію можна буде звірити. Постарайтесь зайняти місце на задньому сидінні і утримуйтеся від обговорення ваших особистих справ. Якщо особистість водія викликає у вас сумнів, попросіть його висадити вас у найближчому багатолюдному місці.

5.6.1 Сексуальні насильства та захист від них

Насильство - будь-яка спроба підпорядкувати собі іншу людину всупереч її бажання і пов'язана з обмеженням прав людини. Насильство проти особистості може бути фізичним або психічним. Сексуальне насильство передбачає як фізичне, так і психічне насильство.

Сексуальне домагання — всяке небажане, проти волі особи, завзятий прояв сексуальної уваги на вербальному або невербальному рівнях, що включає такі дії, як небажані дотики, примушення до побачення і схиляння до сексуальної активності. Сексуальне домагання часто пов'язано з використанням службового стану і вважається формою сексуальної дискримінації.

Зґвалтування — примушення людини до сексуальної активності, здійснення статевого акту із застосуванням фізичного насильства, погроз або з використанням безпорадного стану жертви (хвороба, нерозуміння ситуації, дитячий вік і т.д.).

Всі дії проти статевої недоторканності і статевої свободи особистості є кримінальними злочинами. Для притягнення до кримінальної відповідальності за цими статтями моральні якості і попередня поведінка потерпілої особи значення не мають. Статевий акт буде розцінюватися як насильницький, навіть

якщо жертва не чинила фізичного спротиву, а лише явно висловила своє небажання.

Сексуальні зазіхання поділяють на дві категорії: до першої відносять випадки, коли нападник і жертва знайомі — у цьому випадку переважну роль відіграють словесні та інші нефізичні методи впливу; до другої — коли жертва зовсім незнайома гвалтівнику. Згвалтуванню, вчиненому незнайомою людиною, можна запобігти, якщо жінка володіє навичками самооборони, адже понад 70% жінок, що дали відсіч злочиннику, уникли згвалтування.

Згвалтування, вчинене знайомою людиною, часто відбувається під час заздалегідь призначених зустрічей, іноді їх називають «згвалтуваннями при побаченні», часто відбуваються в будинку жертви.

Для того щоб зменшити ризик згвалтування радять дотримуватись наступних порад:

- надійно замикайте вікна і двері, на вікна першого поверху встановіть ґратки. Втративши ключі, обов'язково поміняти замок;
- якщо необхідно повертатися додому затемна, світло у квартирі залишати увімкненим;
- перш ніж відкрити двері квартири, дізнатися, хто за нею стоїть, і переконатися в тому, що людина насправді та, за кого себе видає;
- одягатися на прогулянку так, щоб в разі небезпеки була можливість вільно рухатися і втекти від переслідувача, можна взяти із собою свисток, який повісити на зап'ястя, або ж кишенькову у
- у разі нападу гвалтівника краще кричати: «Пожежа!», а не «Допоможіть!» або «Гвалтують!»;
- Намагайтеся не користуватися «автостопом», а якщо все ж потрібно їхати з не знайомою людиною, перевірити, як відкривається дверцята автомобіля, і тримайте вікно відкритим, зайняти заднє сидіння автомобіля;
- ніколи не сідати в автомобіль, якщо там сидять двоє або більше чоловіків;
- бути пильним: заздалегідь планувати свої вчинки, дотримуватись заходів обачності, керуватися здоровим глуздом і не втрачати самовладання;
- намагатися якомога більше дізнатися про людину, з якою призначено побачення;
- для побачення з малознайомою людиною потрібно обирати багатолюдне місце;
- не вживати алкогольних напоїв і психоактивних речовин під час побачення з малознайомою людиною;
- якщо ваш новий знайомий хоче прийти до вас в гості, попросіть кого-небудь з друзів зателефонувати вам через 15-30 хвилин і упевнитися, що з вами все в порядку.

Особа, яка зазнала сексуального насильства отримує тяжку психологічну травму та дуже часто робить вчинки, які ускладнюють, або навіть унеможливають доказ факту насильства, і у такий спосіб несвідомо позбавляє злочинця від покарання. Тому особам,

які зазнали сексуального насильства фахівці радять наступне:

- відразу звернутися у поліцію і отримати постанову про проходження медичної експертизи (експертиза повинна бути проведена якнайшвидше, щоб експерт міг точніше оцінити шкоду, заподіяну здоров'ю);
- не митися, не приймати душ та не стригти нігті поки не буде проведено обстеження, тому що це знищить докази, на підставі яких насильника можна притягнути до суду і довести його провину;
- ні в якому разі не можна прати, а тим більше знищувати одяг, в який особа була одягнена у момент звалтування, весь одяг (особливо нижня білизна) і взуття необхідно скласти в окремі поліетиленові пакети;
- не пити спиртного та не вживати жодних ліків до тих пір, поки не поліція не прийме заяву про злочин;
- обов'язково є консультація лікаря-гінеколога, який повинен дати рекомендації щодо запобігання можливої вагітності і зараження інфекцією, що передається статевим шляхом (ІПСШ);
- якщо особа психологічно не готова відразу звернутися в поліцію, у будь-якому разі потрібно пройти огляд лікаря-гінеколога, який повинен видати письмовий висновок про результати огляду, наданої допомоги, результати зроблених лабораторних досліджень (у медичному висновку повинні бути вказані час і дата звернення до лікаря);
- обов'язково необхідна юридична допомога, бажано від адвоката, яких спеціалізуються саме на справах про злочини сексуального характеру.
- Люди, які пережили звалтування, відчувають сором, почуття провини, страх, глибоку депресію, безсоння, нічні кошмари, затяжний шок, злість на себе. У подібних випадках необхідна допомога психотерапевта або психолога.

5.7 Правові та психологічні основи самооборони

При кримінальних ситуаціях, які загрожують безпеці особистості, у випадку коли людина вживає активних заходів щодо власного захисту від нападника, необхідно добре усвідомлювати те, де закінчується межа необхідної самооборони і починається свавілля. У загальних рисах це можна сформулювати так: якщо дії іншої людини загрожують вашому життю та здоров'ю або життю і здоров'ю будь-якої іншої людини, то ви маєте право запобігти цьому, завдавши шкоди нападнику. При цьому загроза життю або здоров'ю повинна бути реальною, тобто нападник повинен мати намір, засіб і можливість заподіяння шкоди. При цьому під наміром розуміється прояв агресії, під засобом — зброя або предмети, які можуть використовуватись у якості зброї, демонстрація володіння бойовими мистецтвами та інше, під можливістю — обстановку, що дозволяє реалізувати злочинні наміри і застосувати наявні у нападника засоби. Дуже важливо пам'ятати, що **чинне законодавство вимагає, щоб рівень самозахисту відповідав рівню нападу, інакше буде визначено перевищення необхідної самооборони, що може бути кваліфіковано як кримінальне правопорушення**. Питання про перевищення необхідної

самооборони зазвичай не виникає при наявності реальної загрози життю, тобто при збройному та/або груповому нападі, спробі згвалтування і т.п.

Найважливішу роль в ефективності самооборони відіграє не наявність зброї, досвід її застосування, володіння навичками рукопашного бою, а психологічний настрій особи, яка обороняється, тобто бажання і готовність захистити себе. Усі психологічні «страхи», які сковують дії людини в умовах, коли потрібен самозахист, умовно діляться на три групи, пов'язані з часом перебування в небезпечній ситуації.

До ситуації, пов'язаної з самообороною: боязнь потрапити в небезпечну ситуацію; надія, що все обійдеться; надія на допомогу сторонніх осіб.

Під час ситуації, пов'язаної з самозахистом: небажання повірити в те, що «все вже дійсно почалося»; небажання вчинити захисні дії першим, тобто взагалі почати активно захищатися; боязнь своїми захисними діями спровокувати злочинця на подальші, більш активні насильницькі дії; боязнь спричинити тяжкі тілесні ушкодження або навіть вбити нападника і у такий спосіб перевищити межі необхідної оборони, тобто порушити закон; невіра в себе та у свої сили.

Після ситуації, пов'язаної з необхідною обороною: побоювання стати жертвою випадкового або навмисного «спотворення» закону та упередженості, халатності або недбалості з боку правоохоронних або судових органів; побоювання натрапити на певну категорію осіб які, наприклад, можуть спробувати мститися і т.п.

Тому формування психологічної та фізичної готовності до самозахисту є одним з важливих компонентів виховання безпечної особистості.

5.7.1 Технічні засоби захисту і самооборони

Газові балончики, які може придбати будь-яка особа, яка досягла 18 річного віку, належать до найпростіших технічних засобів самозахисту. Однак для певних ситуацій вони є досить дієвими. Більшість з цих засобів містять витяжку з натурального червоного перцю, або синтетичний аналог червоного перцю. Вони досить ефективні на відстані 2-3 м, при попутному вітрі, але головна умова її ефективності — вміння ними користуватися.

Взагалі вимога вміти користуватися відноситься до якої зброї без винятку. Але часто люди, які придбали будь-який засіб самооборони вважають, що вони вже захищені. Вони навіть не моделюють ситуації, коли знадобиться захищатися, не знають правил та техніки застосування обраного засобу самозахисту, і тим більше не тренуються хоча б у його застосуванні. Щодо використання газових балончиків подразнювальної дії, фахівці радять уникати їх використання в замкнутому просторі, щоб самому не постраждати, а також один придбаний балончик розпилити на відкритому просторі, подалі від людей і тварин, щоб побачити, який радіус його ефективної дії та на яку кількість спроб самозахисту вистачить його об'єму.

5.8 Агресія, спрямована на себе

Самогубство, суїцид — цілеспрямоване і самостійне позбавлення себе життя, як правило, добровільне, але бувають випадки вимушеного самогубства. Агресія, спрямована на себе, проявляється у людини у формі актів самоприниження, у нанесенні собі тілесних ушкоджень, і у крайньому прояві — у самогубстві. З психології відомо, що намір позбавити себе життя у людини з'являється тоді, коли вона оцінює ситуацію як гострий конфлікт, або тяжкі життєві обставини, які на її думку не мають абсолютно ніяких шляхів до розв'язання. Також відомо, що приблизно 60% самогубців — люди, які страждають залежністю від наркотичних речовин або алкоголю.

Частота самогубств залежить від віку, статі, етнічної приналежності. У цілому вона збільшується з віком, і серед чоловіків вище, ніж серед жінок. Замахів на самогубство більше у жінок (у 8-10 разів), а завершених суїцидів — у чоловіків (у 4 рази). Одружені особи позбавляють себе життя у 3 рази рідше, ніж неодружені або розлучені. Дуже тривожним є той факт, що на даний час спостерігається зростання самогубств серед дітей та підлітків. Щорічно кожен дванадцятий підліток у віці 15-19 років намагається зробити спробу самогубства.

До основних можливих причин самогубства можна віднести наступні:

- самогубство або спроба самогубства члена сім'ї або близького друга;
- тяжкий депресивний стан;
- регулярне вживання алкоголю, наркотиків, токсичних речовин;
- хронічні та невиліковні хвороби;
- необґрунтовані звинувачення з боку близьких людей, друзів;
- тяжкі особисті втрати;
- смерть батьків;
- фінансові труднощі;
- серйозні проблеми в сім'ї (алкоголізм батьків, розлучення);
- відсутність емоційної підтримки з боку дорослих, самотність;
- ускладнення суспільних відносин;
- наслідування кумирам, загиблим від суїциду;
- труднощі професійного зростання, втрата роботи.

Відомо, що близько 80% самогубців якимось чином попереджають про намір лишити себе життя, але родичі, друзі та колеги нечасто звертають на це увагу, або не сприймають серйозно наміри потенційного самогубця. Найчастіше це усні загрози, або прямі «Я не можу цього витримати», «Я не хочу більше жити», «Я хочу покінчити із собою», або замасковані «Ви не повинні за мене турбуватись», «Я не хочу створювати вам проблеми», «Скоро, дуже скоро цей біль скінчиться», «Ви пожалкуєте, коли я вас залишу» і т.п. Близькі та знайомі люди повинні сприймати подібні загрози серйозно. Також людина, яка вирішила скоїти самогубство може роздавати власні речі, придбати стрілецьку зброю, купувати токсичні речовини або сильнодіючі лікарські препарати. Але найсерйознішим ознакою небезпеки може бути щасливий вигляд людини після тривалого депресивного стану, що може свідчити про те, що дана особа відчуває полегшення від остаточно прийнятого рішення про здійснення самогубства.

Діагностика передсуїцидального синдрому має надзвичайно важливе профілактичне значення. Особи, що знаходяться у передсуїцидальному періоді, обов'язково потребують індивідуальної, групової та/або сімейної психотерапії.

Теми есе

1. Злочинні схеми сучасних шахраїв: інтернет-шахрайство.
2. Технічні засоби попередження крадіжок особистого майна.
3. Фінансові піраміди — як не потрапити у халепу.
4. Найбільш відомі у світі тоталітарні та деструктивні секти.
5. Соціальні наслідки діяльності деструктивної тоталітарної секти Велике Біле Братство Юсмалос.
6. Технічні засоби самозахисту, дозволені у країнах Євросоюзу та США.
7. Медико-психологічні аспекти залежності від комп'ютерних відеоігор.
8. Вплив вживання марихуани на когнітивні функції людини.
9. Проблема підліткового алкоголізму в Україні та світі.
10. Профілактика соціально-значимих хвороб (ВІЛ-інфекція, туберкульоз, хронічні вірусні гепатити В, С) — найкращі світові практики.

Питання для самоконтролю знань

1. Поясніть, у чому полягає різниця між шахрайством та крадіжкою. Яких попереджувальних заходів потрібно дотримуватись, щоб не стати жертвою цих злочинів?
2. Якщо людина вимушена активно оборонятися від нападу, якими повинні бути її дії, щоб вона не перевищила меж необхідної самооборони?
3. Ви вирішили придбати засіб самооборони. Який саме засіб ви оберете і чому? Назвіть загальні вимоги до застосування засобів самооборони.
4. Запропонуйте стратегію попередження таких соціальних небезпек як: пограбування; шантаж; шахрайство.
5. Кофеїн у складі кави та нікотин у складі тютюну також є психоактивними речовинами, здатними викликати залежність. Чому, на вашу думку, продаж кави і тютюнових виробів є майже необмеженою?
6. Які поради ви можете дати людині, яка схильна до частого споживання алкогольних напоїв?
7. Поясніть, чому на пізніх стадіях хімічної залежності людині дуже важко відмовитись від вживання наркотичної речовини або алкоголю.
8. Назвіть ознаки, за якими можна визначити людину, яка вирішила вчинити самогубство.

Тестові завдання з теми «Соціальні небезпеки та захист від них»

1. До якого виду соціальних небезпек належить безробіття?
а. економічні; б. демографічні;
в. політичні.

2. до групи небезпек пов'язаних із психічним впливом не належить:

- а. шантаж;*
- б. шахрайство;*
- в. крадіжка;*
- г. розбій.*

3. Стан організму, для якого характерна патологічна потреба у вживанні хімічної речовини з метою уникнення порушень психіки чи дискомфорту це

- а. фізична залежність;*
- б. психічна залежність;*
- в. хімічна залежність;*
- г. шкідлива звичка.*

4. На якій стадії алкогольної залежності з'являються і закріплюються ознаки алкогольного похмільного синдрому?

- а. на першій стадії;*
- б. на другій стадії;*
- в. на третій стадії.*

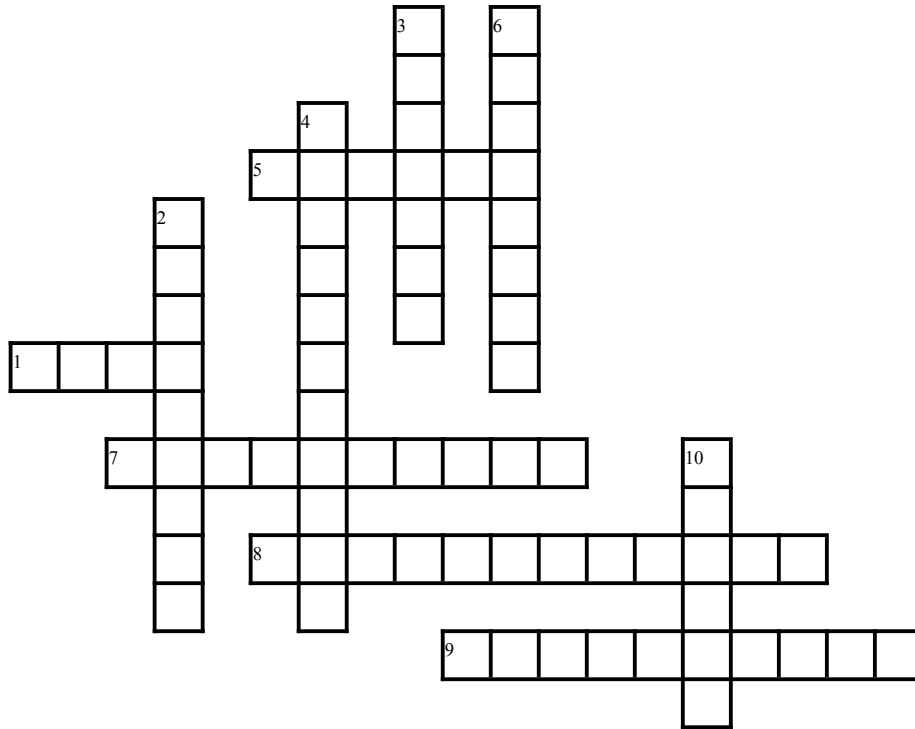
5. Засобом самозахисту, який не потребує спеціального дозволу для застосування є:

- а. газовий балончик дратівливої дії;*
- б. газовий балончик задушливої дії;*
- в. електрошоковий пристрій.*

6. Кількість реалізованих самогубств

- а. більша серед чоловіків;*
- б. більша серед жінок;*
- в. немає статевих відмінностей.*

Кросворд «Соціальні небезпеки»

По горизонталі:

1. Слабоалкогольний напій, основна причина підліткового алкоголізму
5. Дії людини, спрямовані на позбавлення себе життя
7. Спроба підпорядкувати собі іншу людину всупереч її бажання і пов'язана з обмеженням прав людини
8. Вид хімічної залежності, пов'язаний із вживанням легких органічних сполук
9. Активний захист людини від агресивних дій нападника

По вертикалі:

2. Вид нехімічної залежності
3. Зловживання алкогольними напоями
4. Тяжка хвороба, яка переважно уражує легені і для якої характерний тривалий період розвитку
6. Таємне заволодіння чужим майном
10. Погрози особі розкрити неприємні подробиці про неї з метою отримання від неї грошових коштів